

ЧЕТВРТО ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ РАДОЊИЋ И РОМИЋ ПРОТИВ СРБИЈЕ

(Представка број 43674/16)

ПРЕСУДА

Члан 34 • Жртва • Изричита потврда повреде члана 5. став 3. од стране Уставног суда за други део притвора подносилаца представке што само по себи није довољно обештећење у недостатку досуђивања накнаде • Нема јасног и утврђеног правног пута у домаћем закону за тражење адекватне накнаде

Члан 5. став 3. • Разумност и дужина притвора • Пропуст надлежних судова, према налазу Уставног суда, да пружи релевантне и довољне разлоге који оправдавају други део притвора у трајању од више од две године, што доводи до општег кршења

Члан 5. став 4. • Брзина преиспитивања • Преиспитивање законитости притвора у трајању дужем од две године од стране Уставног суда

СТРАЗБУР

4. април 2023. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Радоњић и Ромић против Србије,

Европски суд за људска права (Четврто одељење), на заседању Већа у саставу:

Gabriele Kucsko-Stadlmayer, *председник,*

Tim Eicke,

Faris Vehabović,

Branko Lubarda,

Armen Harutyunyan,

Anja Seibert-Fohr,

Ana Maria Guerra Martins, *судије,*

и Andrea Tamietti, секретар одељења,

Имајући у виду:

представку против Републике Србије (број 43674/16) поднету Суду према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција”) од стране двојице српских држављана, г. Милана Радоњића и г. Ратка Ромића (у даљем тексту: „подносиоци представке”), дана 28. јуна 2016. године;

одлуку да се Влада Републике Србије (у даљем тексту: „Влада”) обавести о притужбама које се односе на дужину притвора подносилаца представке и дужину поступка пред Уставним судом, којима желе оспорити законитост њиховог притвора;

Запажања страна у спору;

Након већања на затвореној седници одржаној 14. марта 2023. године,

Доноси следећу пресуду, која је усвојена тог дана:

УВОД

1. Подносиоци представке су 1999. године били припадници српске тајне полиције. Они су 14. јануара 2014. године ухапшени због сумње да су, заједно са још две друге особе, починили убиство г. Славка Ћурувије, српског новинара и новинског издавача, 11. априла 1999. године. Његово убиство изазвало је огорченост и широку осуду на међународном нивоу. Кривични поступак против подносилаца представке је још увек у току. Они су у притвору били од 14. јануара 2014. до 6. јула 2017. године, када им је одређен кућни притвор. Према члану 5. ст. 3. и 4. Конвенције, подносиоци представке су се жалили на дужину притвора и на дужину поступка пред Уставним судом, чиме су оспорили законитост свог лишења слободе.

ЧИЊЕНИЦЕ

2. Подносиоци представке су рођени 1959. и 1963. године, и живе у Београду. Њих су заступали гђа З. Добричанин Никодиновић и г. Р. Којић, адвокати из Београда.

3. Владу је заступала њена заступница, гђа З. Јадријевић Младар.

4. Чињенице предмета се могу сумирати на следећи начин.

I. УБИСТВО ГОСПОДИНА СЛАВКА ЋУРУВИЈЕ

5. Господин Славко Ћурувија, утицајни власник независних новина, упуцан је са леђа 11. априла 1999. године у хаустору зграде у којој је становао у центру Београда. Био је познат по својој критици политике Слободана Милошевића. Само неколико дана пре његовог убиства, државна телевизија је емитовала наводе да је г. Ћурувија подржавао напад НАТО-а на тадашњу Савезну Републику Југославију.

6. Слободан Милошевић је изгубио власт након председничких избора на нивоу Савезне Републике Југославије 2000. године, а преминуо је 2006. године у Хагу док му је суђено пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију (МКСЈ).

7. Влада Републике Србије је у јануару 2013. године основала Комисију за разматрање чињеница до којих се дошло у истрагама које су вођене поводом убистава новинара у Србији. Комисију је предводио г. Веран Матић, новинар ветеран, а чинили су је представници новинарске заједнице, Обавештајне агенције и полиције. Комисија је у децембру 2013. године покренула кампању подизања свести јавности у сарадњи са Канцеларијом Представника ОЕБС-а за слободу медија. Циљ кампање (назване „Хронике претњи”) био је да се јавности покаже како су се новинари осећали када су били жртве претњи и застрашивања. Из тог разлога је одабрана и објављена једна од многих документованих аутентичних претњи новинарима уметањем анонимног писма претње у 70.000 примерака најтиражнијих српских новина. Лажна претња се брзо проширила међу становништвом. Када је трик откривен на каналима вести, отворио је велику дебату. Као резултат тога, заборављени случајеви убијених новинара, попут случаја господина Славка Ћурувије, привукли су велику пажњу јавности и медија.

II. ХАПШЕЊЕ И ОДРЕЂИВАЊЕ ПРИТВОРА ПОДНОСИОЦИМА ПРЕДСТАВКЕ

8. Подносиоци представке су 14. јануара 2014. године ухапшени због сумње да су, заједно са још двојицом осумњичених, починили убиство г. Славка Ћурувије.

9. Судија за претходни поступак Посебног одељења за организовани криминал Вишег суда у Београду (у даљем тексту: „Виши суд у Београду”) је 15. јануара 2014. године саслушао подносиоце представке и утврдио, ослањајући се на пресретнуту комуникацију, изјаве сведока и друге доказе прибављене током истраге, да постоји основана сумња да су подносиоци представке, заједно са још двојицом осумњичених, починили убиство

г. Славка Ћурувије. Он им је одредио притвор до почетка суђења за почетни период од тридесет дана (почев од дана хапшења, тј. 14. јануара 2014. године), позивајући се на ризик од бекства, ризик од утицаја на сведоке и очување јавног реда и мира. С тим у вези, судија је узео у обзир пребивалиште и породичне везе подносилаца представке у Републици Србији. Међутим, имајући у виду чињенице да се радило о бившим обавештајцима који су били обучени како да раде и прелазе границе под лажним идентитетом, те да је један од осумњичених још увек био на слободи, судија је сматрао да је ризик од бекства подносилаца представке ипак био висок. Пошто је одређен број бивших колега подносилаца представке морао бити саслушан у својству сведока, судија је сматрао да је ризик од утицаја на сведоке такође висок. На крају, пошто је убиство г. Славка Ћурувије привукло велику пажњу јавности, укључујући и у скорије време (видети горе наведени став 7.), судија је сматрао да подносиоци представке такође морају бити притворени ради очувања јавног реда и мира. Веће Вишег суда у Београду је потврдило ту одлуку 21. јануара 2014. године.

10. Судија за претходни поступак Вишег суда у Београду је 12. фебруара 2014. године продужио притвор подносиоцима представке по истим основама као оним наведеним у ставу 9. горе, и то до 14. марта 2014. године. Веће Вишег суда у Београду је потврдило ту одлуку 25. фебруара 2014. године.

11. Судија за претходни поступак Вишег суда у Београду је 14. марта 2014. године продужио притвор подносиоцима представке по истим основама као оним наведеним у ставу 9 горе, и то до 13. априла 2014. године. Веће Вишег суда у Београду је потврдило ту одлуку 21. марта 2014. године.

12. Дана 10. априла 2014. године, Веће Посебног одељења за организовани криминал Апелационог суда у Београду (у даљем тексту: „Апелациони суд у Београду“) је продужило притвор подносиоцима представке по истим основама као оним наведеним у ставу 9. горе, и то до 13. јуна 2014. године. Ванпретресно веће истог суда је 29. априла 2014. године утврдило, с обзиром на држање подносилаца представке и њихове породичне везе у Републици Србији, да је ризик од њиховог бекства био низак. Истовремено, пошто су још троје бивших колега подносилаца представке морали бити саслушани у својству сведока, Веће је сматрало да је ризик од утицаја на сведоке и даље висок. На крају, пошто је убиство г. Славка Ћурувије и даље изазивало велику пажњу јавности, Веће је сматрало да подносиоци представке морају остати у притвору и ради очувања јавног реда и мира.

13. Дана 6. јуна 2014. године, јавни тужилац за организовани криминал је оптужио подносиоце представке и још две особе да су извршили кривично дело тешко убиство.

14. Истог дана, Виши суд у Београду је подносиоцима представке продужио притвор за још тридесет дана. Иако је јавни тужилац узео изјаве од свих сведока, суд је сматрао да подносиоци представке и даље могу да ометају вођење поступка (нарочито у дослуху са својим саоптуженим који је био на слободи, као и прикривањем доказа). Пошто је убиство г. Славка Ћурувије и даље изазивало велику пажњу јавности, суд је сматрао да подносиоци представке морају остати у притвору и ради очувања јавног реда и мира. Апелациони суд у Београду је 19. јуна 2014. године, констатујући да је јавни тужилац узео изјаве од свих сведока и оптужио подносиоце представке, утврдио да је ризик да ће подносиоци представке ометати вођење поступка, уколико буду пуштени, низак. Међутим, с обзиром да је убиство г. Славка Ћурувије и даље изазивало велику пажњу јавности, суд је сматрао да подносиоци представке морају остати у притвору ради очувања јавног реда и мира.

15. Виши суд у Београду је 4. јула 2014. године подносиоцима представке продужио притвор за још тридесет дана, позивајући се на очување јавног реда и мира. Апелациони суд у Београду је 17. јула 2014. године утврдио да Виши суд у Београду није утврдио постојаност разлога који оправдавају продужење притвора. Суд је сматрао да су аргументи против пуштања подносилаца представке на слободу општи, и указао да се, у складу са судском праксом Европског суда за људска права, потреба за наставком лишавања слободе не може оценити са чисто апстрактне тачке гледишта, узимајући притом у обзир искључиво тежину почињеног кривичног дела. Сходно томе, он је укинуо решење од 4. јула 2014. године и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање.

16. Виши суд у Београду је 18. јула 2014. године подносиоцима представке продужио притвор за тридесет дана, опет се позивајући на очување јавног реда и мира. Он је сматрао да постоји основана сумња да су подносиоци представке, заједно са још две особе, учествовали у атентату на г. Славка Ћурувију, који је у сред дана брутално упуцао са леђа, у центру Београда, јер је дотични представљао опасност по опстанак тадашњег политичког режима. По мишљењу Вишег суда, то убиство је шокирало и наставило да шокира Србију, и за последицу је

имало пад међународног угледа Србије. Чињеница да су подносиоци представке, у време почињења убиства, били високи службеници тајне полиције била је посебно узнемирујућа за јавност. Услед свих наведених разлога, као и услед чињенице да је јавност често изједначавала пуштање осумњичених на слободу до почетка суђења са ослобађајућом пресудом, суд је сматрао да би пуштање подносилаца представке изазвало веома бурну реакцију јавности у Србији и иностранству, што би наштетило спровођењу правде у овом конкретном случају. Апелациони суд у Београду је 31. јула 2014. године укинуо наведену одлуку и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање јер је аргумент да се пуштање осумњичених на слободу до почетка суђења може изједначити са ослобађајућом пресудом био двосмислен, и није у складу са правом подносилаца представке на претпоставку невиности.

17. Дана 1. августа 2014. године, Виши суд у Београду је донео нову одлуку којом је подносиоцима представке продужен притвор за тридесет дана. У складу са упутствима Апелационог суда, Виши суд је изоставио спорни аргумент да је јавност често повезивала пуштање осумњичених на слободу до почетка суђења са њиховим ослобађањем, али је ипак сматрао да подносиоци представке морају бити притворени ради очувања јавног реда и мира, ослањајући се на друге разлоге наведене у својој одлуци од 18. јула 2014. године (видети горе наведени став 16.). Апелациони суд у Београду је 12. августа 2014. године потврдио ту одлуку.

18. Дана 29. августа, 26. септембра и 24. октобра 2014. године, Виши суд у Београду је подносиоцима представке продужио притвор, сваки пут по тридесет дана, позивајући се на исте основе као у својој одлуци од 1. августа 2014. године (видети горе наведени став 17.). Дана 11. септембра, 7. октобра и 6. новембра 2014. године, Апелациони суд у Београду је потврдио горенаведене одлуке.

19. Дана 20. новембра 2014. године, Виши суд у Београду је још једном продужио притвор подносиоцима представке за тридесет дана, позивајући се на исте основе као у својој одлуци од 1. августа 2014. године (видети горе наведени став 17.). Апелациони суд у Београду је 4. децембра 2014. године укинуо одлуку од 20. новембра 2014. године и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање. Сматрао је да Виши суд у Београду није прописно поткрепио своју тврдњу да су јавни ред и мир и даље угрожени једанаест месеци након хапшења подносилаца представке.

20. Дана 9. децембра 2014. године, Виши суд у Београду је поново продужио притвор подносиоцима представке за тридесет дана, позивајући се на очување јавног реда и мира. Суд је сматрао да је чињеница да су бивши службеници тајне полиције били оптужени за убиство г. Славка Ћурувије 2014. године изазвала веома бурну реакцију јавности у Србији, што је оправдавало даљи притвор подносилаца представке. Апелациони суд у Београду је 19. децембра 2014. године укинуо одлуку од 9. децембра 2014. године и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање. Он је узео у обзир чињеницу да је убиство г. Славка Ћурувије изазвало веома бурну реакцију јавности у Србији. Међутим, политичка ситуација у Србији се променила од 1999. године. Апелациони суд у Београду је нагласио да би се, у складу са праксом Европског суда за људска права (нарочито у случајевима *Letellier против Француске*, од 26. јуна 1991. године, Серија А број 207, и *Tomasi против Француске*, од 27. августа 1992. године, Серија А број 241-А), овај основ могао сматрати релевантним и довољним само уколико је заснован на чињеницама које могу доказати да би пуштање оптуженог на слободу заиста нарушило јавни ред и мир.

21. Дана 23. децембра 2014. године, Виши суд у Београду је поново продужио притвор подносиоцима представке за тридесет дана, позивајући се на очување јавног реда и мира. Он је сматрао да је убиство г. Славка Ћурувије гнусан злочин, мотивисан очувањем тадашњег политичког режима. То је шокирало и наставило да шокира Србију јер је жртва био новинар, док су оптужени били службеници тајне полиције којима је поверена заштита јавног реда и мира. Из тих разлога, суд је сматрао да би ослобађање подносилаца представке изазвало веома бурну реакцију јавности у Србији и да би наштетило спровођењу правде у овом конкретном случају. Апелациони суд у Београду је 8. јануара 2015. године укинуо одлуку од 23. децембра 2014. године и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање. Сматрао је да Виши суд у Београду није прописно поткрепио своју тврдњу да је притвор подносилаца представке и даље био неопходан зарад очувања јавног реда и мира.

22. Виши суд у Београду је поново продужио притвор подносиоцима представке, сваки пут у трајању од по тридесет дана, 9. јануара, 6. фебруара и 6. марта 2015. године. Он се позивао на исте основе као у својој одлуци

од 23. децембра 2014. године (видети горе наведени став 21.). Дана 21. јануара, 24. фебруара и 23. марта 2015. године, Апелациони суд у Београду је потврдио наведене одлуке.

23. У међувремену, Виши суд у Београду је потврдио оптужницу 20. фебруара 2015. године. Оптужница је ступила на правну снагу 23. марта 2015. године. Виши суд у Београду је потом одржао осамдесет три рочишта и саслушао више од сто сведока.

24. У више наврата, у периоду између 3. априла 2015. и 12. јуна 2017. године, Виши суд у Београду је у редовним интервалима продужавао притвор подносиоцима представке, сваки пут по шездесет дана, позивајући се на исте основе као у својој одлуци од 23. децембра 2014. године (видети горе наведени став 21.). Све те одлуке су потврђене од стране Апелационог суда у Београду, било директно или након враћања на поновно разматрање.

25. Поред тога, подносиоци представке су 17. априла и 10. септембра 2015. године поднели Вишем суду у Београду захтеве за њихово пуштање на слободу. Њихови захтеви су одбијени 21. априла и 14. септембра 2015. године.

26. Виши суд у Београду је 6. јула 2017. године закључио да притвор у погледу подносилаца представке више није неопходан и ставио их је у кућни притвор. Јавни тужилац за организовани криминал је на ову одлуку уложио жалбу. Апелациони суд у Београду је 2. августа 2017. године укинуо наведену одлуку и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно разматрање. Дана 4. августа 2017. године Виши суд у Београду је поново донео одлуку да притвор у погледу подносилаца представке више није неопходан и да подносиоци представке треба да остану у кућном притвору. Апелациони суд у Београду је 17. августа 2017. године потврдио ту одлуку.

III. ЖАЛБЕ ПОДНОСИЛАЦА ПРЕДСТАВКЕ ПОДНЕТЕ УСТАВНОМ СУДУ

27. Подносиоци представке су поднели уставну жалбу Уставном суду на решење којом им је одређен притвор, као и на свако решење о продужењу трајања њиховог притвора (укупно двадесет седам жалби). Уставни суд је донео низ одлука. Примењујући критеријуме установљене у судској пракси Суда (нарочито у случајевима *Letellier* и *Tomasi*, цитирани горе), у својој одлуци Уж-2237/2015 од 22. јуна 2017. године, Уставни суд је сматрао да је дужина притвора у погледу подносилаца представке била оправдана у периоду од њиховог хапшења 14. јануара 2014. (видети горе наведени став 8.) до 3. априла 2015. године (видети горе наведени став 24.). Што се тиче накнадног периода (од 3. априла 2015. до 6. јула 2017. године, када су подносиоци представке стављени у кућни притвор – видети горе наведени став 26.), Уставни суд је сматрао да надлежни судови нису пружили релевантне и довољне разлоге како би оправдали даљи притвор у погледу подносилаца представке (видети, на пример, одлуку Уж-3518/2015 донету 21. децембра 2017. и урочену 10. јануара 2018. године; релевантна уставна жалба је поднета 28. маја 2015. године). Уставни суд је одбацио захтеве подносилаца представке за накнаду нематеријалне штете, сматрајући да само утврђивање кршења само по себи представља довољно правично задовољење. С тим у вези, у једној од својих одлука је навео да није искључено да ће подносиоци представке добити накнаду штете по Законик о кривичном поступку уколико буду испуњени сви услови утврђени у релевантним одредбама предметног Законика (видети ст. 39. и 40. у наставку).

IV. ДОНОШЕЊЕ ОСУЂУЈУЋЕ ПРЕСУДЕ У ПОГЛЕДУ ПОДНОСИЛАЦА ПРЕДСТАВКЕ

28. Дана 5. априла 2019. године, подносиоци представке и још две особе (Р. М. и М. К.) су оглашени кривим због тога што су извршили кривично дело тешко убиство. Први подносилац представке (г. Милан Радоњић) и Р. М. су осуђени на казну затвора у трајању од по тридесет година, док су други подносилац представке (г. Ратко Ромић) и М. К. осуђени на казну затвора у трајању од по двадесет година. Апелациони суд у Београду је 15. јула 2020. године укинуо наведену пресуду и предмет вратио Вишем суду у Београду на поновно суђење. При Вишем суду у Београду је одржано двадесет и једно рочиште. Он је 2. децембра 2021. године донео пресуду којом је утврдио да су подносиоци представке Р. М. и М. К. криви за извршење кривичног дела тешко убиство и изрекао исте казне као у својој пресуди од 5. априла 2019. године. Жалбе су након тога поднете и, на датум пријема најновијих информација доступних Суду (30. август 2022. године), још увек нису решене.

29. Подносиоци представке су, на горе наведени датум, и даље били у кућном притвору. Они нису поднели жалбе ни на једну одлуку о продужењу њиховог кућног притвора.

РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ОКВИР И ПРАКСА

I. ЗАКОН О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА ИЗ 1978. ГОДИНЕ (ОБЈАВЉЕН У „СЛУЖБЕНОМ ЛИСТУ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ”, БР. 29/78, 39/85, 45/89 И 57/89, „СЛУЖБЕНОМ ЛИСТУ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ”, БРОЈ 31/93 И „СЛУЖБЕНОМ ГЛАСНИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ”, БРОЈ 18/20)

30. Закон о облигационим односима из 1978. године је ступио на снагу 1. октобра 1978. године.

31. У складу са чланом 200. овог закона, свако ко је претрпео душевну бол узроковану, између осталог, повредом угледа, части, слободе или права личности има право на правичну накнаду нематеријалне штете. Члан 172. предметног Закона предвиђа да је правно лице, које укључује државу, одговорно за било какву штету коју су његови органи проузроковали трећем лицу током, или у вези са вршењем својих функција (видети, на пример, пресуде Врховног суда Рев. 6203/02 од 10. новембра 2002. године и Рев. 1118/03 од 10. априла 2003. године).

II. ЗАКОН О УСТАВНОМ СУДУ ИЗ 2007. ГОДИНЕ (ОБЈАВЉЕН У „СЛУЖБЕНОМ ГЛАСНИКУ РС”, БР. 109/07, 99/11 И 103/15)

32. Закон о Уставном суду из 2007. године је ступио на снагу 6. децембра 2007. године.

33. У складу са чланом 7. овог Закона, одлуке Уставног суда су коначне и општеобавезујуће.

34. Члан 89. овог Закона прописује да, када Уставни суд утврди да су оспореним појединачним актом или радњом повређена људска права и слободе зајемчене Уставом, он може поништити такав појединачни акт, забранити даље вршење те радње или наложити отклањање свих штетних последица на било који други начин (видети, на пример, одлуку Уж-8018/2013 од 28. новембра 2013. године, у којој је Уставни суд оценио да Апелациони суд у Београду није пружио релевантне и довољне разлоге како би оправдао одређивање притвора лицу, и којом је наложио том суду да поново размотри предмет). Од 4. јануара 2012. године, када су измене и допуне објављене у Службеном гласнику Републике Србије број 99/11 ступиле на снагу (видети члан 89 (3) Закона о Уставном суду из 2007. године), Уставни суд такође може досудити и накнаду за претрпљену материјалну и нематеријалну штету. До тог датума, Уставни суд није могао досудити одштету; међутим, подносилац уставне жалбе, у чију је корист Уставни суд донео одлуку, је имао право да поднесе захтев за накнаду штете Комисији за накнаду штете и, уколико Комисија не усвоји захтев за накнаду штете или не донесе било какву одлуку у року од тридесет дана од дана подношења захтева, подносилац уставне жалбе је имао право да поднесе тужбу за накнаду штете код надлежног суда (видети пређашњи члан 90. Закона о Уставном суду из 2007. године).

III. ЗАКОНИК О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ИЗ 2011. ГОДИНЕ („СЛУЖБЕНИ ЛИСТ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ”, БР. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 45/13, 55/14 И 35/19)

35. Законик о кривичном поступку из 2011. године је ступио на снагу 6. октобра 2011. године. Његова примена је одложена до 15. јануара 2012. године, у погледу ратних злочина и организованог криминала, и до 1. октобра 2013. године, за сва друга кривична дела.

36. Члан 188. Законика прописује да се против окривљеног могу применити следеће мере ради обезбеђења његовог присуства и зарад несметаног вођења кривичног поступка: позив; довођење; забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем; забрана напуштања боравишта; јемство; забрана напуштања стана; и притвор. Према члану 189. Законика, тежа мера се не сме применити ако се иста сврха може постићи блажом мером. Штавише, дужност је свих органа који учествују у кривичном поступку да поступају са нарочитом хитношћу ако се окривљени налази у притвору (видети члан 210. Законика).

37. У складу са чланом 211. Законика, притвор се може одредити, ако постоји основана сумња да је окривљени извршио кривично дело, по следећим основама: (а) постоји опасност од бекства; (б) постоји опасност да ће окривљени сакрити доказе, утицати на сведоке или на други начин ометати вођење поступка; (в) постоји опасност од понављања кривичног дела; и/или (г) ради очувања јавног реда и мира (када је за кривично дело које се окривљеном ставља на терет забрањена казна затвора преко десет година, односно казна затвора преко пет година за кривично дело са елементима насиља, а начин извршења или тежина последица кривичног дела

су довели до узнемирења јавности у тој мери да то може угрозити несметано и правично вођење кривичног поступка).

38. Према члану 215. Законика, „истражни притвор”, односно судски притвор до подизања оптужнице од стране јавног тужиоца против окривљеног, не може трајати дуже од шест месеци. Након подизања оптужнице против окривљеног до доношења првостепене пресуде, притвор се аутоматски преиспитује на сваких тридесет дана до потврђивања оптужнице, а затим на сваких шездесет дана (видети члан 216. Законика). Окривљени може уложити жалбу против решења о његовом притвору и против сваког решења о продужењу притвора; жалба не задржава извршење решења (видети чл. 214. и 216. Законика). Окривљени такође има право да у сваком тренутку поднесе захтев за пуштање на слободу (видети члан 214. став 2. и члан 216. став 2. Законика). Против решења којим се такав захтев одбија жалба није дозвољена.

39. Члан 584. став 1. Законика гласи:

„Неосновано лишеним слободе сматра се лице:

1. које је било лишено слободе, а није дошло до покретања поступка, или је правоснажним решењем поступак обустављен или је оптужба одбијена, или је поступак правоснажно окончан одбијајућом или ослобађајућом пресудом;

2. које је издржавало казну затвора, а поводом захтева за понављање кривичног поступка или захтева за заштиту законитости, изречена му је казна затвора у краћем трајању од издржане казне, или је изречена кривична санкција која се не састоји у лишењу слободе, или је оглашено кривим, а ослобођено од казне;

3. које је било лишено слободе дуже времена него што траје кривична санкција која се састоји у лишењу слободе која му је изречена;

4. које је услед грешке или незаконитог рада органа поступка лишено слободе или је лишење слободе трајало дуже или је дуже задржано у заводу ради извршења кривичне санкције која се састоји у лишењу слободе.”

40. Сваки захтев за накнаду штете услед незаконитог лишења слободе мора се прво поднети Комисији за накнаду штете у оквиру Министарства правде (видети члан 588. Законика). Ако Комисија за накнаду штете не усвоји захтев или не одлучи о њему у року од три месеца, лице може поднети тужбу за накнаду материјалне и/или нематеријалне штете против државе према Закону о облигационим односима из 1978. године (видети члан 589. Законика). У складу са чланом 591. Законика, застарелост захтева за накнаду штете наступа након три године од дана ступања на снагу правноснажне одлуке у предметном кривичном предмету.

IV. РЕЛЕВАНТНА ПРАКСА УСТАВНОГ СУДА

41. У складу са добро установљеном праксом Уставног суда, од 4. јануара 2012. године (видети став 34. горе) ниједан суд осим Уставног суда није надлежан да решава захтеве за накнаду штете услед повреда људских права утврђених од стране тог суда (видети одлуке Уж-9428/2017 од 27. септембра 2017. и Уж-6544/2016 од 6. децембра 2018. године).

V. РЕЛЕВАНТНА ДОМАЋА ПРАВНА ЛИТЕРАТУРА

42. У тексту под насловом „Одговорност државе за штету због неосноване осуде и неоснованог лишења слободе” (објављеног у Билтену Врховног касационог суда 3/2012, стр. 215), судија Јасминка Станојевић је објаснила да се израз „лишење слободе је трајало дуже услед грешке или незаконитог рада органа који води поступак”, употребљен у члану 584. став 1(4) Законика о кривичном поступку (видети горе став 39.), примењивао на ситуације у којима је лишење слободе прекорачило рокове утврђене Закоником о кривичном поступку. Према речима судије Станојевић, члан 584. став 1(4) није имао за циљ да се користи за обештећење услед повреде права на слободу и безбедност личности, што укључује право на суђење у разумном року или на пуштање на слободу до почетка суђења, која су утврђена у Уставу. Уставни суд је био надлежан да у оваквим ситуацијама досуђује одштету само под условом да је утврдио повреду тог права и да је подносилац жалбе, у својој уставној жалби, тражио накнаду штете.

ПРАВО

I. ПРЕЛИМИНАРНЕ НАПОМЕНЕ

43. Суд на почетку констатује да су 6. јула 2017. године подносиоци представке пуштени из затвора и стављени у кућни притвор (видети став 26. горе). Иако се кућни притвор сматра лишењем слободе у смислу члана 5. Конвенције (видети, на пример, *Buzadji против Републике Молдавије* [Вв], број 23755/07, став 104, од 5. јула 2016. године), Суд ће се искључиво бавити питањем притвора подносилаца представке током преткривичног поступка, јер се подносиоци представке нису притуживали на кућни притвор ни пред домаћим судовима (видети став 29. горе) нити пред овим судом.

II. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 5. СТАВ 3. КОНВЕНЦИЈЕ

44. Подносиоци представке су тврдили да су домаћи судови поступили произвољно приликом утврђивања и продужавања њиховог притвора, а нарочито да је наставак њиховог притвора био прекомеран и да није био заснован на релевантним и довољним разлозима. Они су се позивали на члан 5. став 3. Конвенције.

Члан 5. у релевантном делу, гласи:

„1. Свако има право на слободу и безбедност личности. Нико не може бити лишен слободе осим у следећим случајевима и у складу са законом прописаним поступком:

...

(в) у случају законитог хапшења или лишења слободе ради привођења лица пред надлежну судску власт због оправдане сумње да је извршило кривично дело, или када се то оправдано сматра потребним како би се предупредило извршење кривичног дела или бекство по његовом извршењу;

...

3. Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама из става 1(в) овог члана мора ... имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења. Пуштање на слободу може бити условљено јемствима да ће се лице појавити на суђењу.

...”

А. Допуштеност

1. У погледу периода од 14. јануара 2014. до 3. априла 2015. године

45. Влада није уложила никакав приговор допуштености у вези са почетним периодом притвора подносилаца представке, који је трајао од 14. јануара 2014. до 3. априла 2015. године. С обзиром на то да овај део представке није ни очигледно неоснован нити недопуштен по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције, он се мора прогласити допуштеним.

2. У погледу периода од 3. априла 2015. до 6. јула 2017. године

(а) Статус жртве

46. Влада је тврдила да подносиоци представке више не могу тврдити да имају статус жртве у смислу члана 34. Конвенције, с обзиром на то да је Уставни суд утврдио повреду права загарантованог чланом 5. став 3. Конвенције у погледу периода њиховог притвора од 3. априла 2015. до 6. јула 2017. године. Иако је тачно да Уставни суд није досудио никакву накнаду на име нематеријалне штете, Влада је тврдила да су подносиоци представке имали право да захтевају накнаду штете према Законнику о кривичном поступку. С тим у вези, они су се позвали на случај *Klinkel против Немачке* ((одл.), број 47156/16, став 29, од 11. децембра 2018. године).

47. Подносиоци представке су изјавили да и даље могу тврдити да су жртве јер нису примили никакву накнаду. Што се тиче правног пута на који је Влада указала, они су тврдили да је исти био доступан само оним лицима која су се наша у једној од ситуација наведених у члану 584. став 1. Законика о кривичном поступку (нарочито оним лицима која су ослобођена оптужбе – видети став 39. горе), што није био њихов случај.

48. Суд подсећа да одлука или мера донета у корист подносиоца представке, у принципу, није довољна како би га лишила статуса „жртве” у смислу члана 34. Конвенције, осим ако су државни органи признали, било изричито или прећутно, повреду Конвенције а затим и обезбедили обештећење (видети, међу многим изворима, *Scordino против Италије* (број 1) [Вв], број 36813/97, став 180, ЕСЉП 2006-V). Штавише, обештећење које пружају државни органи мора бити прикладно и довољно (видети *Kudić против Босне и Херцеговине*, број 28971/05, став 17, од 9. децембра 2008. године).

49. Осврћући се на предметни случај, Суд примећује да је Уставни суд заиста изричито признао наводну повреду Конвенције, али да није досудио никакву накнаду на име нематеријалне штете (видети став 27. горе). Суд је раније утврдио повреду члана 5. став 3. Конвенције због дужине трајања притвора подносилаца представке у више предмета против Србије (видети *Вренчев против Србије*, број 2361/05, од 23. септембра 2008. године; *Бермановић против Србије*, број 48497/06, од 23. фебруара 2010. године; *Лакатош и други против Србије*, број 3363/08, од 7. јануара 2014. године; *Грујовић против Србије*, број 25381/12, од 21. јула 2015. године; и *Стеван Петровић против Србије*, бр. 6097/16 и 28999/19, од 20. априла 2021. године; видети такође, илустрације ради, *Пурић и Р.Б. против Србије* [Одбор], бр. 27929/10 и 52120/13, од 15. октобра 2019. године). У горе наведеним предметима, Суд није сматрао да је утврђивање кршења сâмо по себи представљало довољно правично задовољење, већ је досудио износе накнаде на име нематеријалне штете. Суд не види разлог да у предметном случају утврди другачије. Сходно томе, Суд сматра да признање наводне повреде од стране Уставног суда сâмо по себи не представља довољно обештећење у погледу те повреде, и не лишава подносиоце представке њиховог статуса жртве у смислу члана 34. Конвенције. У том циљу би било неопходно досуђивање накнаде на име нематеријалне штете у адекватном износу (видети, *mutatis mutandis* и у вези са притужбом по члану 5. став 1. Конвенције, *Klinkel*, цитиран горе, став 28.).

50. Суд је такође сматрао, у контексту члана 5. Конвенције, да у одређеним околностима може прихватити да постојање јасног и утврђеног правног пута према домаћем праву, према којем се може тражити адекватан износ накнаде, може представљати довољно обештећење у смислу судске праксе Суда у погледу члана 34. Конвенције (видети *Klinkel*, цитиран горе, став 29; *Al Husin против Босне и Херцеговине* (број 2), број 10112/16, став 89, од 25. јуна 2019. године; и *Udaltsov против Русије*, број 76695/11, став 157, од 6. октобра 2020. године; видети такође, илустрације ради, *Хусар против Србије* (одл.) [Одбор], број 60951/12, ст. 6–9, од 26. априла 2022. године).

51. Према српском праву, Уставни суд је, почев од 4. јануара 2012. године, искључиво надлежан да решава захтеве за накнаду штете услед повреда људских права које је утврдио тај суд (видети ст. 34, 41. и 42. горе). Заиста, Влада није доставила било какву домаћу судску праксу која показује да је одштету досудио други суд услед повреде људских права коју је утврдио Уставни суд. Истина је да је Уставни суд, у једној од својих одлука донетих у предметном случају, констатовао да није искључено да ће подносиоци представке добити накнаду штете према Законнику о кривичном поступку, уколико су испуњени сви законски услови (видети став 27. горе). Међутим, подносиоци представке су исправно навели да ти услови једноставно нису били испуњени у њиховом случају, пошто су били осуђени, а не ослобођени, на почетку кривичног поступка који је вођен против њих (видети став 47.). Стога, за разлику од случаја *Klinkel*, Суд налази да у домаћем закону не постоји јасан и утврђен правни пут којим се може тражити адекватан износ накнаде у околностима предметног случаја (тј. када Уставни суд утврди повреду права загарантованог чланом 5. став 3. Конвенције, али сматра да одлука сâма по себи представља правично задовољење). У том погледу, предметни случај се мора разликовати од случаја *Хусар*, цитиран горе, а који се односио на период пре 4. јануара 2012. године (видети став 34.).

52. Приговор Владе о губитку статуса жртве стога мора бити одбачен.

(b) Искрпљивање домаћих правних лекова

53. Влада је даље тврдила да подносиоци представке нису исцрпили све делотворне правне лекове јер нису тражили накнаду штете ни према Законнику о кривичном поступку (видети ст. 35–40. горе) нити према Закону о облигационим односима (видети ст. 30–31. горе) услед кршења њихових људских права утврђеног од стране Уставног суда.

54. Подносиоци представке су тврдили да ти правни лекови нису били делотворни.

55. Општа начела која се односе на правило исцрпљивања домаћих правних лекова су сумирана у предмету *Вучковић и други против Србије* ((прелиминарни приговор) [Вв], број 17153/11 и 29 других, ставови 69–77, од 25. марта 2014. године).

56. Из разлога наведених у ставу 51 горе, Суд се слаже са подносиоцима представке да правни лекови на које се позива Влада нису делотворни у околностима предметног случаја.

57. Стога, Суд такође одбија и овај приговор Владе.

(с) Закључак

58. Суд констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити недопуштена по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

В. Основаност

1. Аргументација страна у спору

59. Подносиоци представке су тврдили да домаћи судови нису пружили релевантне и довољне разлоге како би оправдали њихов притвор. Они су посебно навели да је разумевање домаћих судова по питању ремећења јавног реда и мира било нејасно и да је њихово образложење било произвољно. По њиховом мишљењу, није постојало ништа што би оправдало страх да би њихово пуштање из притвора нарушило јавни ред и мир. Такво понашање домаћих судова је за последицу имало то да је читав период њиховог притвора био незаконит и неоправдан.

60. Влада је поднела поднеске о основаности ове притужбе само у вези са периодом од 14. јануара 2014. до 3. априла 2015. године, будући да је Уставни суд већ утврдио повреду права загарантованог чланом 5. став 3. Конвенције у погледу накнадног периода притвора. Она је тврдила да су се домаће одлуке односиле на конкретне чињенице и личне околности подносилаца представке које су оправдавале њихов притвор (нарочито чињенице да су подносиоци представке били бивши службеници тајне полиције и да је жртва била познати новинар и издавач новина). Такође је тврдила да су домаћи судови у најбољој позицији да процене ризике од јавних нереда у Србији.

2. Оцена Суда

(а) Општа начела

61. Период притвора који се узима у обзир према члану 5. став 3. Конвенције почиње када је лице ухапшено или стављено у притвор и завршава се по његовом пуштању на слободу и/или по утврђивању његове кривице, чак и ако је такву одлуку донео првостепени суд (видети *Selahattin Demirtaş против Турске* (број 2) [Вв], број 14305/17, став 290, од 22. децембра 2020. године).

62. Суд понавља да се питање да ли је време проведено у истражном притвору разумно не може оцењивати апстрактно. Питање да ли је разумно да оптужени остане у притвору се мора процењивати на основу чињеница сваког случаја и према његовим карактеристикама. Наставак притвора може бити оправдан у датом случају само уколико постоје стварне индикације да постоји истински захтев од јавног интереса који, без обзира на претпоставку невиности, надмашује правило поштовања слободе личности прописано чланом 5. Конвенције (видети, међу многим другим изворима, *Kudła против Пољске* [Вв], број 30210/96, ставови 110. и даље, ЕСЉП 2000XI, и *Idalov против Русије* [Вв], број 5826/03, став 139, од 22. маја 2012. године) .

63. Према устаљеној судској пракси Суда, претпоставка из члана 5. иде у прилог пуштању на слободу. Као што је утврђено у предмету *Neumeister против Аустрије* (од 27. јуна 1968. године, став 4, Серија А број 8), други део члана 5. став 3. не даје правосудним органима избор између довођења оптуженог на суђење у разумном року или одобравања његовог привременог пуштања на слободу до почетка суђења. До изрицања осуђујуће пресуде, он се мора сматрати невиним, док је сврха одредбе која се разматра, у суштини, да захтева његово привремено пуштање на слободу након што наставак његовог притвора престане да буде разуман (видети *Vukov против Русије* [Вв], број 4378/02, став 61, од 10. марта 2009. године, и *Buzadji*, цитиран горе, став 89.).

64. Постојаност основане сумње да је лице у притвору починило кривично дело јесте *sine qua non* за ваљаност његовог или њеног наставка притвора. Међутим, када национални правосудни органи по први пут, „одмах” након хапшења, разматрају да ли да ухапшеног сместе у истражни притвор, таква сумња више није довољна, те

органи морају да пруже и друге релевантне и довољне основе како би оправдали притвор. Ти други разлози могу бити ризик од бекства, ризик од вршења утицаја на сведоке или ризик од сакривања/уништавања/фалсификовања или измене доказа, ризик од дослуха са саучесницима, ризик од понављања кривичног дела или ризик од нарушавања јавног реда и мира, те повезана потреба да се заштити притворено лице (видети *Buzadji*, цитиран горе, ст. 87–88. и 101–102, са даљим референцама). Ти ризици морају бити прописно поткрепљени, док образложење органа по тим тачкама не сме бити апстрактно, уопштено или стереотипно (видети *Merabishvili против Грузије* [Вв], број 72508/13, став 222, од 28. новембра 2017. године, са даљим референцама).

65. Ризик од бекства се не може проценити само на основу тежине могуће казне; он се мора проценити узимајући у обзир низ других фактора, као што су карактер оптуженог, његов морал, имовина, везе са правосуђем и међународни контакти. Штавише, последња реченица члана 5. став 3. Конвенције показује да, када је једини преостали разлог за притвор страх да ће оптужени побећи и на тај начин избећи појављивање пред судом, он или она морају бити пуштени на слободу до почетка суђења уколико је могуће добити гаранције да ће његово или њено присуство на суђењу бити обезбеђено (*ibid.*, став 223, са даљим референцама).

66. Слично томе, ризик од утицаја на сведоке се не може заснивати само на вероватноћи строже казне, већ мора бити повезан са конкретним чињеницама (*ibid.*, став 224, са даљим референцама).

67. На националним правосудним органима је да пре свега обезбеде да, у датом случају, притвор оптуженог не прекорачи разумно време. Сходно томе, они морају, уз поштовање начела претпоставке невиности, испитати све чињенице које говоре у корист или против постојања горе поменутог захтева од јавног интереса или које оправдавају одступање од правила из члана 5. и морају их утврдити у својим одлукама о захтевима за пуштање на слободу (*Buzadji*, цитиран горе, став 91, и *Idalov*, цитиран горе, став 141.).

68. Суд је у суштини позван да одлучи, на основу разлога наведених у одлукама националних правосудних органа у вези са притвором подносиоца представке и аргумената које је подносилац представке навео у својим захтевима за пуштање на слободу или жалбама, да ли је дошло до повреде члана 5. став 3. Конвенције (*Merabishvili*, цитиран горе, став 225, са даљим референцама).

69. Када су такви разлози „релевантни” и „довољни”, Суд такође мора да утврди да ли су надлежни национални органи показали „посебну хитност” у вођењу поступка (видети *S., V. и A. против Данске* [Вв], број 35553/12 и 2 друге представке, став 77, од 22. октобра 2018. године; и *Idalov*, цитиран горе, став 140.).

70. Оправдање за сваки период притвора, без обзира на то колико је кратак, мора бити убедљиво доказано од стране власти (видети *Shishkov против Бугарске*, број 38822/97, став 66, ЕСЉП 2003-Г). Приликом одлучивања да ли неко лице треба да буде пуштено на слободу или стављено у притвор, власти су дужне да размотре алтернативне мере за обезбеђивање појављивања таквог лица на суђењу (видети *Idalov*, цитиран горе, став 140.). Притвор мора бити неопходан (видети *S., V. и A. против Данске*, цитиран горе, став 77.).

(b) Примена ових начела на предметни случај

71. Суд констатује да је период који треба узети у обзир почео од 14. јануара 2014, када су подносиоци представке ухапшени (видети став 8. горе), а завршио се 6. јула 2017. године, када су подносиоци представке стављени у кућни притвор (видети ст. 26. и 43. горе). Он је стога трајао скоро три и по године.

72. Предметни случај се односи на тешко кривично дело – убиство новинара од стране службеника тајне службе. Он је потпадао под посебну надлежност одељења за организовани криминал (видети став 9. горе). Оваква кривична дела са собом повлаче више потешкоћа по истражне органе и судове када је у питању утврђивање чињеница и степена одговорности сваког учесника у злочиначком подухвату. Очигледно је да у случајевима ове врсте, стална контрола и ограничавање могућности окривљених да контактирају једни са другима и другим појединцима може бити од суштинског значаја како би се избегло њихово бекство, неовлашћено руковање доказима и утицај на сведоке или претње сведоцима. Дужи периоди притвора него у другим случајевима стога могу бити разумни (упореди *Tomeski против Пољске*, број 47944/06, став 29, од 20. маја 2008. године и *Луковић против Србије*, број 43808/07, став 46, од 26. марта 2013. године; супротно предмету *Грујовић*, цитиран горе, став 54.).

73. Суд констатује да је основана сумња на којој су домаћи судови заснивали своје одлуке произишла из обимних доказа прибављених током истраге, укључујући пресретнуте комуникације и изјаве сведока (видети став 9. горе). С обзиром на налазе домаћих судова, који су засновани на разумним и убедљивим основама и које подносиоци представке нису оспорили, Суд прихвата да је током периода притвора подносилаца представке постојала основана сумња да су починили кривично дело у питању. У том случају, Суд ће испитати да ли су други разлози које су навели правосудни органи наставили да оправдавају притвор подносилаца представке.

74. У својим одлукама о одређивању и продужењу притвора подносиоцима представке, правосудни органи су се првобитно позивали на следеће основе: ризик од бекства; ризик од ометања тока спровођења правде вршењем притиска на сведоке; и очување јавног реда и мира (видети ст. 9–12 горе). Као што је Влада са правом истакла у својим запажањима сажетим у ставу 60. горе, те одлуке су се односиле на конкретне чињенице случаја и личне прилике подносилаца представке, при чему нису коришћени апстрактни, општи или стереотипни аргументи за њихов наставак притвора (супротно предметима *Лакатош и други против Србије*, цитиран горе, став 97, и *Стеван Петровић*, цитиран горе, став 148.). Они су у редовним временским интервалима испитивали сваки конкретан основ за притвор и пружали детаљне разлоге зашто би притвор требало даље продужити.

75. Суд такође констатује да се, протоком времена, образложење домаћих судова развијало како би одражавало ситуацију која се развијала и како би се проверило да ли су ови разлози и даље важећи у каснијим фазама поступка. Наиме, 29. априла и 19. јуна 2014. године, Апелациони суд у Београду је утврдио да је престао ризик од бекства и опасност од ометања тока спровођења правде вршењем притиска на сведоке (видети ст. 12. и 14. горе).

76. Од 19. јуна 2014. године, притвор подносилаца представке био је заснован, осим на постојаној основаној сумњи да су подносиоци представке починили убиство (видети став 73. горе), само на природи и тежини оптужби, повезаних са могућношћу узнемиравања јавности.

77. Суд прихвата да, због своје посебне тежине и реакције јавности на њих, одређена кривична дела могу довести до узнемирења друштва што може оправдати притвор, барем на неко време. У изузетним околностима, овај фактор се стога може узети у обзир у сврхе Конвенције, у сваком случају и у оној мери у којој домаће право препознаје појам нарушавања јавног реда и мира изазваног почињеним кривичним делом (видети *Letellier против Француске*, од 26. јуна 1991. године, став 51, Серија А број 207). Међутим, овај основ се може сматрати као релевантан и довољан само под условом да се заснива на чињеницама којима се може доказати да би пуштање оптуженог на слободу заиста довело до нарушавања јавног реда и мира. Поред тога, притвор ће се и даље сматрати легитимним само уколико је јавни ред и мир и даље заиста угрожен (видети *Letellier*, цитиран горе, став 51, и *Milanković u Bošnjak против Хрватске*, број 37762/12 и 23530/13, став 155, од 26. априла 2016. године).

78. У предметном случају, закључци домаћих судова засновани су на конкретним чињеницама које се односе на конкретне оптужбе против подносилаца представке. Судови су се посебно ослањали на чињеницу да је предметни злочин шокирао, и наставио да шокира, јавност у Србији, те да би пуштање подносилаца представке на слободу изазвало веома бурну реакцију јавности у Србији и иностранству, што би штетило спровођењу правде (видети, на пример, став 16. горе). Такве налазе су образлагали чињеницом да су оптужени бивши службеници тајне полиције којима је поверено очување јавног реда и мира, да је жртва била новинар, те да постоји основана сумња да је злочин мотивисан очувањем тадашњег политичког режима. (видети, посебно, став 21. горе).

79. Штавише, за разлику од неких других правних система у којима казну оптуженом одређује тужилаштво без судске провере да ли прибављени докази поткрепљују основану сумњу да је оптужени починио наводно кривично дело, у правном систему Републике Србије, иако је јавно тужилаштво надлежно за састављање оптужнице, домаћи судови су дужни да током притвора редовно проверавају постојање основане сумње да је почињено кривично дело у питању. При томе, они морају да провере да ли су конкретне оптужбе против оптуженог поткрепљене релевантним доказима (видети, на пример, ст. 9. и 23. горе; упоредити такође са *J.M. против Данске*, број 34421/09, став 62, од 13. новембра 2012. године, и *Milanković u Bošnjak*, цитиран горе, став 152.).

80. На крају, након бројних жалби подносилаца представке, Апелациони суд у Београду и Уставни суд су извршили детаљну процену свих релевантних околности случаја и позабавили се специфичним питањима у вези са њиховим продужењем притвора (видети ст. 12, 14–16, 19–21. и 27. горе). Конкретно, Уставни суд је утврдио да је притвор подносилаца представке и даље био оправдан до 3. априла 2015. године, али да није доказано да би њихово пуштање на слободу заиста нарушило јавни ред и мир након тог датума (видети став 27. горе).

81. С обзиром на све наведено, Суд не видети разлог за неслагање са налазом Уставног суда. Стога, он сматра да је дошло до повреде члана 5. став 3. Конвенције.

III. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 5. СТАВ 4. КОНВЕНЦИЈЕ

82. Подносиоци представке су тврдили да поступак који су покренули пред Уставним судом у циљу оспоравања законитости њиховог притвора није био у складу са захтевом „хитности” из члана 5. став 4. Конвенције.

Ова одредба гласи:

„Свако ко је лишен слободе има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободе и наложити пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито.”

A. Допуштеност

83. Не улазећи у детаље, Влада је навела да члан 5. став 4. није примењив на поступке пред Уставним судом Републике Србије.

84. Подносиоци представке се нису сложили, позивајући се на предмет *Žúbor protiv Slovacke* (број 7711/06, од 6. децембра 2011. године).

85. Суд је већ утврдио да је члан 5. став 4. Конвенције примењив на поступке пред домаћим уставним судовима (видети *Inseher protiv Немачке* [Вв], број 10211/12 и 27505/14, ст. 265–275, од 4. децембра 2018. године; *Smatana protiv Чешке Републике*, број 18642/04, ставови 122–123, од 27. септембра 2007. године; *Peša protiv Хрватске*, број 40523/08, ставови 122–126, од 8. априла 2010. године; *Žúbor*, цитиран горе, ставови 71–77. и 90; *Šović protiv Босне и Херцеговине*, број 61287/12, став 35, од 3. октобра 2017. године; *Şahin Alpaу protiv Турске*, број 16538/17, став 131, од 20. марта 2018. године).

86. При испитивању усклађености притвора са правом на слободу, Уставни суд Републике Србије, као и судови нижег степена, оцењују законитост притвора одређеног подносиоцу жалбе. Имајући у виду његову надлежност да укине решење о притвору издато од стране редовног суда (видети став 34. горе), Суд сматра да одлуке Уставног суда Републике Србије, које су коначне и општеобавезујуће (видети став 33. горе), могу довести до пуштања подносиоца жалбе на слободу тамо где је то прикладно. Члан 5. став 4. Конвенције је, дакле, примењив на поступак пред Уставним судом у предметном случају (видети такође, *mutatis mutandis*, *Стеван Петровић против Србије*, бр. 6097/16 и 28999/19, став 178, од 20. априла 2021. године).

87. Суд констатује да предметна притужба није ни очигледно неоснована нити недопуштена по било ком другом основу наведеном у члану 35. Конвенције. Према томе, она се мора прогласити допуштеном.

B. Основаност

1. Аргументација страна у спору

88. Иако је Уставни суд донео низ одлука у предметном случају, подносиоци представке су се фокусирали на оне у којима је утврдио повреду њиховог права на слободу (видети став 27. горе), а посебно на његову одлуку од 21. децембра 2017. године у којој је Уставни суд по први пут утврдио повреду тог права. Пошто је тај поступак трајао више од две и по године, подносиоци представке су тврдили да није био „хитан” у смислу члана 5. став 4. Конвенције.

89. Позивајући се на званичну статистику о броју предмета при Уставном суду, Влада је навела да је у 2015, 2016. и 2017. години пред тим судом у раду било 24.496, 23.779 и 26.639 предмета. Само у 2017. години је уведено 12.487 нових случајева. Имајући у виду ово веома велико оптерећење Уставног суда, Влада је тврдила да се не може закључити да је тај суд пропустио да испоштује услов хитности.

2. Оцена Суда

(а) Општа начела

90. Суд понавља да члан 5. став 4. Конвенције, гарантујући притвореним лицима право да покрену поступак за оспоравање законитости свог притвора, такође утврђује њихово право, након покретања таквог поступка, на хитну судску одлуку у вези са законитошћу притвора и наређивање његовог укидања, уколико се исти покаже незаконитим (видети *Denis u Irvine против Белгије* [Вв], бр. 62819/17 и 63921/17, став 187, од 1. јуна 2021. године, са даљим референцама).

91. Поступци који се односе на лишавање слободе захтевају посебну брзину, а сви изузеци од захтева „хитне” ревизије законитости мере притвора захтевају строго тумачење (видети *Khlaifia и други против Италије* [Вв], број 16483/12, став 131, од 15. децембра 2016. године).

92. Суд сматра да постоји посебна потреба за доношењем брзе одлуке којом се утврђује законитост притвора у случајевима у којима се чека на суђење, јер окривљени треба у потпуности да има користи од начела претпоставке невиности (видети *Idalov*, цитиран горе, став 155.).

93. Питање да ли је испоштовано право на хитну одлуку се мора утврдити у светлу околности сваког појединачног случаја и – као што је то случај са одредбом о „разумном року” у члану 5. став 3. и члану 6. став 1. Конвенције – укључује сложеност поступка, његово вођење од стране домаћих органа и подносиоца представке, и какве су последице по потоњег (видети *Ilmseher*, цитиран горе, став 252, са даљим референцама).

94. У принципу, међутим, пошто је слобода појединца у питању, држава мора да обезбеди да се поступак спроведе што је пре могуће (видети *Khlaifia и други*, цитиран горе, став 131.).

95. Суд прихвата да сложеност питања укључених у испитивање захтева за пуштање на слободу може бити фактор који се може узети у обзир приликом процене усаглашености са захтевом „хитности“ утврђеним у члану 5. став 4. Конвенције. То, међутим, не значи да сложеност датог предмета – чак и изузетна – ослобађа државне органе од њихових суштинских обавеза према овој одредби (видети *Ilmseher*, цитиран горе, став 253.).

96. Зарад утврђивања да ли је испоштован услов да се одлука донесе „хитно”, потребно је извршити свеобухватну процену када је поступак вођен на више од једног нивоа судске надлежности. Када је првобитни налог за притвор изрекао суд (тј. независно и непристрасно судско тело) у поступку који нуди одговарајуће гаранције прописног процеса, и када домаће право предвиђа систем жалбе, Суд је спреман да толерише дуже периоде ревизије у поступцима пред другостепеним судом. Ова разматрања се такође примењују и у вези са притужбама према члану 5. став 4. које се односе на поступке пред уставним судовима који су били одвојени од поступака пред редовним судовима (*ibid.*, став 255, и *Şahin Alpay*, цитиран горе, став 135.).

(b) Примена ових начела на предметни случај

97. Суд примећује да је одлука Уставног суда коју су оспорили подносиоци представке (видети став 88. горе) усвојена 21. децембра 2017. године и уручена 10. јануара 2018. године, а да је релевантна уставна жалба поднета 28. маја 2015. године (видети став 27. горе). Према установљеној пракси Суда, релевантни период у смислу члана 5. став 4. почиње да тече од датума подношења жалбе суду и завршава се даном када је одлука достављена подносиоцу представке или његовом адвокату, у случају када се одлука не доставља јавно (видети *Smatana*, цитиран горе, став 117.). Дакле, период који треба узети у обзир је износио више од две године.

98. Суд даље примећује да у српском правном систему свако ко је у притвору може поднети захтев за пуштање на слободу у било којој фази поступка (видети став 38. горе). Подносиоци представке су поднели један такав захтев док је спорни поступак пред Уставним судом био у току; захтев за пуштање на слободу је размотрен у складу са захтевом „хитности” (видети став 25. горе). Поред тога, питање притвора подносилаца представке је аутоматски разматрано у редовним интервалима од највише шездесет дана чак и док је предметни поступак пред Уставним судом још увек био у току (видети став 24. горе). У систему те врсте, Суд може толерисати дуже периоде ревизије од стране Уставног суда. Тамо где је суд дао налог за првобитни и продужени притвор у поступку који нуди одговарајуће гаранције прописног процеса, каснији поступци се мање баве произвољношћу, али пружају додатне гаранције засноване првенствено на процени примерености продужења притвора (видети *Şahin Alpay*, цитиран горе, став 137.). Ипак, Суд сматра да се чак и у светлу тих начела, у нормалним

околностима период дужи од две године не може сматрати „брзим“ (видети *Žubor*, цитиран горе, став 90, у којем је Суд сматрао да поступак пред уставним судом, који је трајао више од осам месеци, није био у складу са захтевом „хитности“, и *Kavala против Турске*, број 28749/18, ст. 185. и 194, од 10. децембра 2019. године, у којем је Суд закључио да је поступак пред Уставним судом, који је трајао више од седамнаест месеци, био „изузетно дуг“).

99. Додуше, Суд је сматрао прихватљивим да ревизија од стране Уставног суда може трајати дуже у неким изузетним околностима, попут ванредног стања (видети *Şahin Alpay*, цитиран горе, став 137, у којем је Суд сматрао да је поступак пред уставним судом, који је трајао дуже од шеснаест месеци, био у складу са захтевом „хитности“). Суд сматра да предметни случај не спада у ту категорију. Заиста, питања покренута у предметном случају су релативно једноставна. Суд има на уму веома велики број предмета пред Уставним судом (видети став 89. горе), као и то да су значајни ресурси морали бити распоређени како би се обим нерешених предмета одржао под контролом, упркос великом броју нових поднесака. Ипак, по мишљењу Суда, преоптерећеност Уставног суда се не може користити као оправдање за претерано дуге поступке, као што је случај у овом предмету. На држави је да организује свој правосудни систем на такав начин да омогући својим судовима да испоштују захтеве члана 5. став 4. Конвенције (видети, међу многим другим изворима, *G.V. против Швајцарске*, број 27426/95, став 38, од 30. новембра 2000. године; и *Kavala*, цитиран горе, став 188.).

100. На крају, Суд примећује да подносиоци представке нису ни на који начин допринели дужини трајања спорног поступка пред Уставним судом.

101. Претходно изложена разматрања су довољна како би Суд закључио да се поступак, у оквиру којег је Уставни суд донео одлуку о законитости притвора подносилаца представке, не може сматрати компатибилним са захтевом „хитности“ из члана 5. став 4. Конвенције.

102. Сходно томе, дошло је до кршења наведеног члана.

IV. ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

103. Члан 41 Конвенције гласи:

„Када Суд утврди прекршај Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној страни.“

А. Штета

104. Подносиоци представке су тражили износ од 20.000 евра (EUR) по подносиоцу на име претрпљене нематеријалне штете.

105. Влада је остала при свом ставу да су тражени износи постављени превисоко.

106. Суд досуђује подносиоцима представке по EUR 1.000 на име накнаде нематеријалне штете, као и било који порез који се може наплатити на овај износ.

В. Трошкови и издаци

107. Подносиоци представке су такође тражили износ од EUR 40.000 на име трошкова и издатака који су настали пред домаћим судовима, као и износ од EUR 2.300 по подносиоцу за трошкове и издатке који су настали пред судом.

108. Влада је наведени захтев за повраћај трошкова сматрала неоснованим.

109. Према судској пракси Суда, подносилац представке има право на повраћај трошкова и издатака само у оној мери у којој је доказано да су они стварно и нужно настали и да су разумни у погледу њиховог квантитета. Односно, подносилац представке их је свакако морао платити, или је био у обавези да их плати, у складу са законском или уговорном обавезом, те су они морали бити неизбежни како би се спречиле утврђене повреде или зарад исходавања обештећења. Суд захтева детаљну спецификацију рачуна и фактура како би могао да утврди у којој мери су горе наведени захтеви испуњени (видети *Ališić и други против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније* [Вв], број 60642/08, став 158, ЕСЉП

2014). Једноставно позивање на тарифу коју су одредиле локалне адвокатске коморе, на пример, није довољно у том погледу (видети *Pinkas и други против Босне и Херцеговине*, број 8701/21, став 77, од 4. октобра 2022. године). У предметном случају, Суд констатује да подносиоци представке нису поднели никакве доказе (рачуне или фактуре) о насталим трошковима и издацима. Стога се њихов захтев за накнадом истих одбацује услед недостатка доказа.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Проглашава* представку прихватљивом;
2. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 5. став 3. Конвенције;
3. *Утврђује* да је дошло до повреде члана 5. став 4. Конвенције;
4. *Утврђује*

(а) да Тужена држава треба да исплати подносиоцима представке, у року од три месеца од дана када ова пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44. став 2. Конвенције, износ од EUR 1.000 (хиљаду евра) сваком од подносиоца представке на име накнаде нематеријалне штете, као и било који порез који се може наплатити подносиоцима представке на овај износ, који ће бити конвертован у националну валуту Тужене по курсу важећем на датум измирења;

(б) да, од истека наведених три месеца до измирења, треба да исплати затезну камату на горе наведени износ по стопи која је једнака граничној каматној стопи Европске централне банке током периода неиспуњавања обавеза, уз додатак од три процентна поена;

5. *Одбацује* преостали део захтева подносилаца представке за правичним задовољењем.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаном облику дана 4. априла 2023. године, у складу са правилом 77. ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Andrea Tamietti
секретар одељења

Gabriele Kucsko-Stadlmayer
председник